

"אם הלמידה אינה משמעותית, היא אינה למידה"

"חתיירה למשמעות בחיים ולמידה משמעותית זה אותו דבר", אומר ד"ר שמעון אזולאי. אם רוצים למידה משמעותית בבית הספר, יש לתת תנאים למשמעות בחיים: עשייה, פומביות והדהוד

יורם הרפז

שום דבר בעברו של ד"ר שמעון אזולאי (44) אינו רומז על המקום שבו הוא נמצא כיום: מרצה לפילוסופיה באוניברסיטה העברית, מוביל המחקר והפיתוח במכון ברנקו וייס, מחבר הספר "קץ האושר: פילוסופיה ומשמעות החיים", שראה אור בימים אלה (ראו מסגרת), פרשן מבוקש של תופעות תרבותיות בתקשורת, מרצה סוחף והוגה בלתי נלאה בשאלות החיים הגדולות. האמירה "היוהרו בכני עניים" כיוונה לאזולאי, וגם לאלבר קאמי, הגיבור שלו, ולעוד כמה אנשים – מעטים מאוד – שהצליחו להתגבר על נסיבות חייהם. אך בהנחה ש"ארם אינו אלא תבנית נוף מולדתו", משהו במולדת שבה אזולאי גדל – המשפחה, השכונה, בית הספר – רומז בכל זאת על עתידו, על התשוקה שלו לפילוסופיה ועל הדרך שבה

והוא מממש אותה. שמעון אזולאי גדל בשיכון עוני בחדרה. "קראו לו", הוא אומר, "שיכון פאר". דיירי השיכון עסקו בהישרדות, לא בתרבות. "ברוח החג האחרון אפשר לומר שחוג מהגדה לפסח, לא יכולת למצוא שם ספר". אמו עלתה מאלג'יר. "היא מדברת בניב אלג'יראי מיוחד ואינה יודעת קרוא וכתוב". אביו נפטר בהיותו בן שלוש. יש לו ארבעה אחים.

עם אב נעדר ואם אנאלפביתית...
 "אני לא יודע איזו השפעה הייתה להיעדרות של אבי, אבל יודע איזו השפעה הייתה לנוכחות של אמי. היא אישה בעלת חוכמה נדירה ומחויבות מוסרית עמוקה. הלוואי עליי. היא גידלה חמישה ילדים לבדה בשכונה מלאה בפיתויים ל'חיים אלטרנטיביים'... אבל, במחשבה נוספת, אני גם מוקיר את השכונה הזאת. היא לימדה אותי על החיים. עיסוק נמרץ בשאלות הגדולות של

החיים עלול להרחיק אותך מהחיים. 'שיכון פאר' בחדרה מחזיר אותי אליהם".
 מה בסביבת המשפחה והשכונה הביא אותך לפילוסופיה ולעיסוק בסוגיית משמעות החיים?
 "אתה לא בא לפילוסופיה; היא באה אליך וכופה את עצמה עליך. מאיפה היא באה בדיוק? אני לא יודע. כאשר התחלתי ללמוד פילוסופיה באוניברסיטה, אמי שאלה אותי מה זה פילוסוף. אמרתי לה שפילוסוף הוא כמו רב, אבל של חילונים. אז אולי הפילוסופיה הגיעה אליי משם, מהחיים הדתיים שבהם רעיונות מופשטים מנחים התנהגויות בחיי היום יום. וכאשר הגעתי לפילוסופיה, הלכתי למה שנראה לי כשאלת היסוד – משמעות החיים. השאלה הזאת קיבלה משמעות נוספת בחיי לאחר שהחלפתי חיים דתיים בחיים חילוניים".

האם אפשר ללמוד משהו כללי מחיך, ◀

משהו שאפשר לשכפל כדי להשפיע על "בני עניים" אחרים?

"צריך לשכפל את אימא שלי ולהציע אותה לילדים אחרים. צריך – ואפשר – לשכפל חלק מהמורים שהיו לי. למורים טובים יכולה להיות השפעה עצומה, במיוחד על ילדים מבתים עניים. בבית הספר היסודי והעלייסודי היו לי כמה מורים נפלאים ואני מודה להם בלבי עד היום. המורה לשרטוט, סבריו לוינסקי, ממש שינה את חיי. במקרה אחד, הזכור לי בחדות, נחשפתי לראשונה ובמקרה לכוחה של הפילוסופיה. באחד השיעורים תלמיד פטפט, התגרה ושיבש את התחלת השיעור. לפתע לוינסקי הביט עליו וצעק: 'גנבו... אתה גנבו'. הכיתה שותקה ושתקה. היינו המומים מהצעקה ומההאשמה. לוינסקי לקח פסק זמן ואמר: 'אתה גונב לי את זמן השיעור'.

מה שתפס אותי והפך לחוויה מעצבת הוא התפיסה החדשה, המפתיעה, של הזמן; זמן כחפץ יקר. זה הרי כוחה של הפילוסופיה; היא שוברת את התפיסות השגרתיות שלנו. אחרי השיעור ניגשתי ללוינסקי וסיפרתי לו על החוויה שלי. הוא הזמין אותי לביתו

"תלמיד מגיע לבית הספר ומשחק המשמעות אינו מתרחש שם. אז מה הפלא משמעותי ואינו הופך את הידע ש"רכש" לידע משמעותי, לידע שלו?"

ופתח לפניי ספרי פילוסופיה. בעזרתו גילתי את החדווה שישנה בחשיבה חופשית על רעיונות. אנחנו זקוקים להרבה מורים כאלה כמו לוינסקי".

אזולאי נשוי (אשתו מעצבת מטבחים. "היא רואה הכול בקטגוריות אסתטיות, שאינן תמיד אתיות") ואב לשניים.

=

"משמעות החיים" – נושא קצת מזוולז בעידן הפוסט־מודרני שלנו. אנחנו אנשים אירוניים שיודעים שלחיים כשלעצמם אין משמעות, אבל אנחנו יכולים ליצור לעצמנו משמעות כלשהי בחיים. אנחנו מפוקחים

להחריד. מה יש לך לומר לאנשים כמונו על "משמעות החיים"?

השאלה שלך, כמו הפילוסופיה, קצת מנותקת מהחיים. כמה אנשים אירוניים מסתובבים ברחוב? חיייהם של רוב האנשים אינם מתנהלים על המסלול של תולדות הפילוסופיה; אנשים אינם חיים פוסט־מודרניזם ואת העמדה האירונית שלו. רוב האנשים באמת רוצים לדעת מהי משמעות החיים, עבורם לפחות.

הפילוסופיה יכולה לתת להם תשובה מניחה את הדעת?

הפילוסופיה אינה יכולה לענות על כל השאלות הנוגעות למשמעות החיים, אבל היא יכולה להבחין בין שאלות שאפשר לענות עליהן ושאלות שאי אפשר לענות עליהן – והבחנה הזאת עשויה להניח חלקית את הדעת. כל השאלות בנוסח "מנין באנו ולאן אנו הולכים" נמצאות מחוץ לגבולות התבונה. כל ניסיון לגלות משמעות קוסמית – משמעות המוטבעת בעולם, משמעות הקודמת לקיומי ומובטחת לי מראש – יסתבך בסתירות ויגיע למבוי סתום. אך המובן של "משמעות" אינו מאבד את טעמו גם כאשר אין משמעות קוסמית. במקרה כזה, אנחנו חייבים לבנות לעצמנו חיים בעלי משמעות בתוך העולם הזה, החסר משמעות כשלעצמו. נרצה או לא, אי אפשר ללא משמעות – משמעות היא היסוד המארגן של חיינו.

לאנשים דתיים יש משמעות קוסמית – העולם משמעותי משום שאלוהים תכנן אותו ומשגיח עליו. החילונים, שהרגו את אלוהים וסילקו את המשמעות מהעולם גופו, נותרו עם משמעות "אנושית, אנושית מדי", עם משמעות שהם נאלצים להמציא ומתקשים להאמין בה משום שהם המציאו אותה.

אתה מדבר במונחים של הסובייקט המודרני, זה שהכול צריך לבוא אליו ולצאת ממנו, זה שאלוהים מת לו. הסובייקט הזה מוטרד משום שהוא לכוד בתוך התודעה שלו. אבל יש דרך לצאת מתוכה, לחרוג ממנה. זה כל הרעיון של המשמעות שאני מציע – משמעות כחריגה של הסובייקט מעצמו אל העולם, משמעות כיצירה של עולם טוב יותר. זוהי משמעות חברתית והיסטורית. לי היא מספיקה בהחלט. אם לך היא לא מספיקה,

תמונה של אדם חושב

אתה מוזמן לחזור בתשובה. תחשיב מנקודת מבט של משמעות עשוי לתמוך בחזרה בתשובה. לאדם דתי יש יותר משמעות. הוא חווה את העולם כחדור משמעות – תוצר של תכנון אלוהי

שגם לו יש מקום בתוכו. מה רע? התחשיב שגוי. מעצם היותך אדם רתי לא

מובטחת לך משמעות. אתה עדיין חייב לכונן את האמונה שלך בעולם נברא ונתון להשגחה, עולם חרור משמעות אלוהית; ואתה גם חייב לחרוג מעצמך ולכונן משמעות ייחודית, לכונן את עצמך. הרי לא כל האנשים הדתיים זהים זה לזה; לכל אחד יש זהות ייחודית. מה

"מה מניע תלמיד ללמוד? מה מחולל למידה? תלמיד ילמד ולמידה תתחולל רק אם הוא והיא "יתכתבו" עם התהליך של בניית משמעות. מהי למידה משמעותית? למידה שמונעת בידי חתירה למשמעות"

שהאדם הדתי מרוויח – והנה לך עוד סיבה לחזור בתשובה – הוא חריגת החריגות: חוויה של קדושה. לנו, החילונים, חסרה ההתעלות הרגשית הזאת ותחושת הוודאות הכרוכה בה. אבל לנו יש "מעגלי ערך" אחרים, חילוניים. "מעגל ערך" הוא מושג מרכזי בספר שלך. מה זה?

בני אדם חיים במרחב של משמעות, לא במרחב פיזיקלי – זה מה שמייחד אותם. אנחנו מוקפים במשמעויות – לא ב"ישים" אטומים, אלא במשמעויות שאנחנו, בהכונת התרבות והחברה, מעניקים להם. למשמעויות הללו אנחנו מייחסים ערך. בני אדם חיים במעגלי משמעויות טעוני ערך – "מעגלי ערך". מעגלי הערך נעים מהמעגל הרחב של האנושות כולה דרך מעגל לאומי, קהילתי, מקצועי, משפחתי וכו'. בכל המעגלים הללו בני אדם מבקשים להותיר חותם, להטביע עקבות, להדהד, להיראות. דקארט אמר "אני חושב משמע אני קיים"; אפשר לומר "אתה חושב, משמע אני קיים". זו הזיקה העמוקה שלנו ליולת – אנחנו קיימים במובן מסוים בתודעת הזולת ואנחנו מתאמצים להשתקף בה.

=

מושג מרכזי נוסף בספר שלך הוא

"פרסונות של משמעות". יש שלוש באלה: "משמעות החיים", "חיים משמעותיים" ו"משמעות בחיים". הסבר בבקשה.

המשמעות היא תוצר של מפגש בין אדם למעגל ערך. זהו הגרעין היסודי של המשמעות. אדם ללא מעגלי ערך – ללא זולת, ללא חברה ותרבות – אינו יכול לכונן משמעות. אם כך, יש שלושה יסודות מכונני משמעות: אדם, מעגל ערך והזיקה ביניהם. קח אותך למשל: יש אתה, יש את עולם החינוך, מעגל הערך שלך, ויש קשר ביניכם. ללא הזיקה הזאת, מי אתה בכלל? מתי ומדוע נוצרה הזיקה הזאת? קשה לדעת. עקרונית יכולת לכונן זיקה לעולם הספורט ולהיות שדרן או פרשן.

מעדיף שחקן; מפי או רונדלו, לא משנה. ומהו שלוש הפרסונות של המשמעות? מנקודת המוצא הזאת – אדם, מעגלי ערך, זיקה – אנחנו מקבלים שלוש "פרסונות": הפרסונה הראשונה – משמעות החיים – היא המובן החזק יותר וגם הנדיר יותר של משמעות: אדם משאיר חותם ממשי, בר קיימה, במעגל ערך שהוא קשור אליו. זוהי פרסונה שקשה לעמוד בה. לא כולנו, רק אחרים, יכולים להותיר חותם כזה – במדע, באמנות או במעגל ערך אחר. אך אין זה מפחית ממשמעות חיינו. יש משמעות רבה גם במעגלי ערך שאינם מקיפים את האנושות כולה, במעגלים קרובים יותר.

"מה הייתה היד שהושיט המורה מסייה ז'רמן לילד העני אלבר קאמי? זיקה לעולמות של משמעות. את היד הזו אנו חייבים להושיט לכל התלמידים"

הפרסונה השנייה – חיים משמעותיים – היא הזיקה שדיברנו עליה, הדבק הזה שמחבר אדם למעגל ערך ונותן לו הרגשה של משמעות. לעתים – זו השאיפה – גם האדם משמעותי לאותו מעגל ותורם לו משהו ייחודי. מעגלי הערך מכונני המשמעות הם בלתי נראים לעתים, משום שהם כל כך יום יומיים – משפחה, עבודה, מדינה. אדם חש בהם בעוצמה בנסיכות עצובות, כאשר הם נעלמים. הזיקה, אגב, לא תמיד נותנת תוצאות מידיות. מדוע או אמן, למשל, יכולים

לחכות שנים עד שההרהור שלהם מגיע ממעגל הערך. מה שמחזיק אותם בינתיים זו הזיקה שלהם למעגל הערך – מדע או אמנות. הפרסונה השלישית – משמעות בחיים – היא השכיחה ביותר. אדם אינו חורג למעגל ערך מכלום; הוא מתפתח ובונה אישיות שממנה הוא חורג ומכונן משמעות. אתה לא אותו אדם שהיית לפני עשר שנים; למדת, התפתחת, עשית מעצמך יותר. אדם עושה מעצמו יותר ביחס לעצמו – לזה אני קורא "משמעות בחיים". בתחום הזה יש הרבה רבדים שמעניקים לאדם משמעות. מישהו עשוי להציב לעצמו מטרה – ללמוד שפה נוספת למשל – הוא עשה מעצמו יותר ויצק משמעות בחייו.

בדרך כלל תהליך התפתחות המשמעות מתחיל מזיקה מסוימת של אדם למעגל ערך כלשהו. אחר כך מתרחשת הרחבה מתמדת של אותו אדם ביחס למה שקשור לאותו מעגל: ידע, ערכים, עשייה. ולבסוף, חריגה אל מעגל הערך הזה והטבעת חותם בו. זהו תהליך שאינו נגמר.

=

הגיע הזמן לדון קצת בנושא שלשמו התכנסנו – למידה משמעותית. מה הקשר בין למידה משמעותית למשמעות החיים? זה בדיוק אותו דבר. תלמיד שנכנס לכיתה אינו שונה מאדם מבוגר. הוא משחק את משחק המשמעות; הוא יתפתח רק אם ישחק על מגרש המשמעות. הרי החינוך במהותו הוא תהליך של שינוי; ומה מניע אותו? מה מניע תלמיד ללמוד? מה מחולל למידה? תלמיד ילמד ולמידה תתחולל רק אם הוא והיא "יתכתבו" עם התהליך של בניית משמעות. מהי למידה משמעותית? למידה שמונעת בידי חתירה למשמעות. המשמעות גלומה בלמידה. מבחינה זו, אין למידה לא משמעותית. אם הלמידה אינה משמעותית, היא אינה למידה.

המב...

כחה קצת עם ההמהום. אתן לך רוגמה. רשתות חברתיות, פייסבוק למשל, מה קורה שם? מישהו לוקח פיסה מעצמו – דעה שלו, שיר שלו, תמונה שלו – ושם אותה במרחב הפומבי, ברשת. מה הוא עושה? מבצע מהלך ראשוני של משמעות: חורג למרחב שנמצא מעבר לו. מרגע זה מתחיל משחק המשמעות – ויש לו כללים. הוא עשוי לקבל "לייקים", וגם לזכות בפרס הגדול ביותר: שיתוף. מישהו העריך את "פיסת העצמי" שלו ומשתף בה את

העולם. המשמעות מהדהדת ומסבה אושר. ואם "פיסת עצמי" של מישהו אינה זוכה לכל התייחסות, הוא יפסיק לשחק את משחק המשמעות בפייסבוק. למעשה, הוא ימחק את "פיסת העצמי" הזאת בתוך עצמו.

וככה זה בחיים עצמם, לא רק ברשתות החברתיות.

כן. אפיתי עוגה והבאתי אותה לאירוע. אם יהיו "לייקים" – "עוגה מעולה! תן את המתכון" – אמשיך לעשות עוגה כזאת ולשכלל אותה. אם לא יהיו לייקים, לא אעשה את העוגה הזאת יותר, אכחיד את המתכון שלה ואולי

"רשתות חברתיות, פייסבוק למשל, מה קורה שם? מישהו לוקח פיסה מעצמו – דעה שלו, שיר שלו, תמונה שלו – ושם אותה במרחב הפומבי, ברשת. מה הוא עושה? מבצע מהלך ראשוני של משמעות: חורג למרחב שנמצא מעבר לו"

– אם אקח חזק ללב את ההתעלמות ממנה – אכחיד את זיקתי למעגל הערך של האפייה בכלל. הרשתות החברתיות לא המציאו אדם חדש, הן רק העצימו את התכונה האנושית המובהקת של חתירה למשמעות ולהדהוד חברתי־תרבותי שלה. כל מי שמביא את עצמו למרחב הציבורי – מביא תמונה של הילד לעבודה, מספר על מקרה שקרה לו, כותב מאמר וכו' – משחק את המשחק הזה. אם אין תגובה ציבורית הולמת, יש פגיעה בתחושת המשמעות.

ואיך זה עובד בבית הספר?

זה לא עובד. תלמיד מגיע לבית הספר ומשחק המשמעות אינו מתרחש שם. אז מה הפלא שהוא לא לומד באופן משמעותי ואינו הופך את הידע ש"רכש" לידע משמעותי, לידע שלו? אם רוצים למידה בבית הספר – למידה משמעותית – צריך לדאוג לכך שהתלמיד ייכנס למשחק המשמעות שכולל עשייה, פומביות והדהוד. וזה לא רק עניין דידקטי, זה גם עניין פסיכולוגי ואתי. רק עשייה של התלמיד במרחב ציבורי והדהוד שלה תהפוך אותו משקוף לנראה. וכמובן, היא תאפשר למידה משמעותית – יצירת

זיקה למעגלי הערך של תחומי הרעת שהוא אמור ללמוד. משמעות בחיים בהקשר זה פירושה שתחומי דעת מרחיבים את "העצמי" של הלומד.

תלמיד יצר זיקה למעגל הערך של ספרות, למשל, ועשה מעצמו יותר; הוא רואה את העולם ואת עצמו גם מבעד לעדשת הספרות, של קפקא או של עגנון, למשל. חלק מרכזי

בזיקה הזאת למעגל הערך הספרותי הוא תפיסתו כמדיום לביטוי עצמי. היכן מתרחשת הלמידה המשמעותית ביותר? באותם מקומות שבהם תלמידים מוזמנים לבטא את עצמם בתחום ידע. זהו יתרונם של בתי הספר לאמנויות. זה יכול לקרות בכל התחומים האחרים.

כלומר, במקום שבו יש חיים

משמעותיים יש למידה משמעותית. בדיוק כך. אם תלמיד יכונן לעצמו חיים משמעותיים בבית הספר, הלמידה שלו תהיה משמעותית. הלמידה המשמעותית שלו היא השתתפותו במשחק המשמעות. המשחק הזה מוציא את הילד מעצמו לעולמות אחרים שבאמצעותם הוא עושה מעצמו יותר. בית הספר פועל היום בכיוון הפוך; הוא מחזק

ראו מסגרת]. אנחנו זקוקים להוראה אחרת, הוראה לשם משמעות; הוראה שנעה על הציר של עשייה, פומביות והדהוד.

האם בית הספר צריך ללמד באופן ישיר את הנושא של משמעות החיים? למה לא להמציא מקצוע כזה – "משמעות החיים"? כי משמעות יוצרים ולא לומדים. אתה רוצה להרוס את הנושא של משמעות החיים

את ההתכנסות של התלמיד בעצמו, כלומר את האגואיזם. התלמיד בבית הספר ממתין שתחומי הרעת יגיעו אליו – מהמורה, מספרי הלימוד, מהרשת – במקום שהוא יצא אליהם. צריך לדחוק בתלמיד לצאת מעצמו אל מעגלי הערך. לא ממתין לו שם כיף, אבל מחכה לו שם אושר – אם יהיה מוכן לעשות משמעות במעגל הערך [על אושר ומשמעות

– למד אותו בבית הספר והכן את התלמידים לבחינות במשמעות החיים. אני אפילו מסתייג מהוראת פילוסופיה בבית הספר. בפילוסופיה צריך להתפלסף, ובית הספר במתכונתו הנוכחית אינו מאפשר פעילות כזאת, למרות שתלמידים משתוקקים אליה. בינתיים אפשר לתת לתשוקה הזאת סיפוק חלקי בהוראת המקצועות האחרים, ספרות למשל.

"מה חשוב יותר, אושר או משמעות?"

עם צאת ספרו "קץ האושר: פילוסופיה ומשמעות החיים" (אסטרולוג, 2014), מסביר ד"ר שמעון אזולאי את ההבחנה שלו בין אושר למשמעות. "משמעות החיים שלי", הוא אומר, "היא האופן שבו אני משפיע על העולם; האושר שלי הוא האופן שבו העולם משפיע עליי"

נפתח בכותרת הספר החדש שלך "קץ האושר: פילוסופיה ומשמעות החיים". מה הקשר בין אושר למשמעות החיים? שאלת האושר ושאלת משמעות החיים הן השאלות הגדולות של חיינו. אתה מכיר שאלות גדולות מאלה? המאמץ להשיב עליהן מניע את חיינו האישיים ואת התרבות בכלל. מה מניע את האדם, מה מוציא אותו ככל בוקר מהמיטה למלאכת החיים? חתירה למשמעות. יש כמובן תשובות נוספות על שאלה זו – פחד מהמוות, דחף מיני, חתירה לכוח, צורך לשרוד – אך הן חלקיות. עיונים פילוסופיים ומחקרים פסיכולוגיים מאששים את הטענה העיקרית של הספר: המניע האנושי המובהק והחזק ביותר הוא חתירה למשמעות.

משמעות, לא אושר.

בין משמעות לאושר – זו אולי אחת התגליות של הספר – יש קשר אינטימי, אך חתירה למשמעות היא המניע העיקרי. בקירוב ראשון אפשר לומר כך: משמעות החיים שלי היא האופן שבו אני משפיע על העולם; האושר שלי הוא האופן שבו העולם משפיע עליי.

הסבר והדגם.

אדם שיוצר יצירה מוזיקלית מכונן משמעות; אדם המתענג על האזנה ליצירה מוזיקלית חווה אושר. כלומר, המשמעות היא העקבות שאדם משאיר בעולם; האושר הוא אותם רגעים שבהם עקבות אלו נחשפים בפניו. האושר הוא תופעת לוואי, תוצר של עשייתו בעולם, הדהוד שלה.

אז קודם משמעות, שהיא עשייה בלשהי בעולם – הלהנת יצירה מוזיקלית, פיתוח תוכנת מחשב וגם הקמת משפחה – ואחר כך התרפקות מאושרת על מעשה ידיו.

פילוסופים ואנשים "רגילים" נטו ונוטים לבלבל בין משמעות לאושר. אריסטו, אולי ההוגה הראשון שהתעסק ברצינות במושגים אלה, הגדיר – כמונחים שלי – אושר כמשמעות. לכן הוא טען שניתן לשפוט אם אדם היה מאושר רק לאחר מותו. לאחר אריסטו המושגים האלה הסתובבו בעולם הרעיונות,

התערבבו ועשו בלגן. התוצאה היא שאנשים תופסים משמעות ואושר כמושגים נרדפים הניתנים להחלפה. אך אלה מושגים שונים, עם וקטורים הפוכים – אחד מכוון לעולם והשני חוזר ממנו; אחד מגולם בעשייה והשני בחוויה שהיא תוצר של עשייה זו. ההבחנה הזאת חשובה משום שהיא קובעת סדר עדיפויות נכון. מה חשוב יותר, אושר או משמעות? חוויה או עשייה? בימינו הסדר הנכון השתבש. אנשים נותנים עדיפות ל"חוויות של אושר". אני ממש סולד מהחוויות האלה שתעשיית האושר מייצרת ומוכרת להמונים. מה שחשוב בחיים הוא העשייה והתכנים שלה. הטענה הזאת מטילה את האחריות על האדם לעשות דברים בעלי ערך, ואז, כתוצאה לוואי, להפיק מהם רגעים של אושר. כיום אנשים מחפשים חוויות אינסטנט של אושר שאינן קשורות לעשייה משמעותית שלהם.

אבל אנשים עושים דברים בעולם שאינם מעניקים משמעות לחייהם והדהוד שלהם אינו מסב להם אושר, למשל עובדים על סרט נע במפעל.

זה נכון וזה עצוב. ישנן עבודות רבות נטולות משמעות; ולא רק שהן נטולות משמעות, גם משלמים עליהן מעט. זה גורלם של העניים

בחברה שלנו – הם נדפקים פעמיים. יש אנשים שמפצים את עצמם בעיסוקים בעלי משמעות לאחר עבודתם חסרת המשמעות. הם מתחילים לחיות בשעות הפנאי – אם יש להם כאלה. עבודות חסרות משמעות הן עבודות שבהן אין לעובד אוטונומיה או שיקול דעת. אם תחליף עובד כזה בעובד אחר, הדבר לא יורגש. לאישיותו הייחודית של העובד אין משמעות על פס הייצור. נכון, לא כל עשייה בעולם היא בעלת משמעות, אבל כל מה שיש לו משמעות כרוך בעשייה בעולם.

=

נוסף על "אושר" ו"משמעות" יש עוד מושג בכותרת הספר שלך – "פילוסופיה". האם הפילוסופיה לא הרישה מספיק בשדה הזה של "משמעות החיים"? תתפלא, אין כמעט ספרים פילוסופיים על שאלת משמעות החיים, בטח לא בעברית. הנושא הזה הופקר לספרות ה"ניו אייג'", שהיא חלק מתעשיית האושר הקפיטליסטית. עיסוק פילוסופי רציני ב"משמעות החיים" הוא שולי בפילוסופיה, במיוחד בעשורים

האחרונים – שבהם שלטה הפילוסופיה האנליטית. אני נאחזתי באמירה הידועה של אלבר קאמי ב"מיתוס של סזיפוס", ולפיה יש שאלה פילוסופית רצינית אחת – משמעות החיים, ומינפתי אותה. שאלת משמעות החיים מעסיקה בני אדם בחיי היום יום שלהם ולכן הפילוסופיה חייבת לעסוק בה.

אתה רוצה להחזיר את הפילוסופיה לחיים.

כן, להחזיר אותה לשאלות שמעסיקות אנשים בחייהם; לא רק שאלת משמעות החיים, אלא גם שאלות אחרות – שאלות שנוגעות לרגשות, לסבל, למוות, לצדק. מבחינתי הפילוסופיה מחויבת לתיקון עולם, והיא נוטה לחמוק מן המחויבות הזאת. הספר עושה תיקון קטן בעניין הזה.

איך הפילוסופיה יכולה לתרום לתיקון עולם?

הפילוסופיה יודעת לעסוק ברעיונות באופן תבוני; לנתח מושגים ולראות קשרים בין מושגים. הראש שלנו מלא במושגים שקלטנו מהסביבה ואנחנו מחזיקים בהם וממחזרים אותם ללא בדיקה ובחינה. מבעד למושגים אלה אנו רואים את העולם, פועלים וחיים בו. לעתים המושגים המשפיעים ביותר על חיינו – כמו מושג האושר – חלולים ומנחים אותנו לנתיבים מוטעים. במקרים כאלה הפילוסופיה, ורק הפילוסופיה, יכולה לסייע – להבהיר מושגים ולהראות דרך.

=

ומדוע "קץ האושר"? היו לנו כל כך הרבה "קציים" בשנים האחרונות – קץ ההיסטוריה, קץ הפילוסופיה, קץ הספרות, קץ החינוך... למה "להקיץ" לנו גם את האושר? באמת היו לי הרבה התלבטויות לגבי שם הספר וכבר חטפתי עליו לא מעט ביקורות, ובכל זאת אני מתעקש עליו. אני מביט בדאגה על אידאל האושר הרווח ורואה את הנזקים

העצומים שהוא מחולל. מרגע לידתו לתוך החברה שלנו אדם מוקף ומוצף בהבטחות לאושר – מסרטים הוליוודיים ופרסומות בטלוויזיה ועד הורים ומורים שמתאמצים לגדל "ילדים מאושרים". האושר נתפס כהנאה, כעונג, ככיף. תעשיית האושר המתוחכמת מודדת בכל יום את רמת האושר ברמנו. אדם בחברה שלנו מצווה להיות מאושר.

הציווי הקטגורי של ימינו הוא "היה מאושר!"; Have fun!

ואם אתה לא מאושר אתה אשם, משהו דפוק אצלך. תעשיית האושר מבטיחה ומצווה אושר ואתה לא מאושר; משהו אצלך לא תקין... כָּאֵב לילדים קטנים מעניינת אותי השאלה למה אנשים מולידים ילדים. אני שומע סביבי טרוניות בלתי פוסקות של הורים צעירים; כמה זה קשה, מתיש, כפוי טובה וכו'. ובאמת, מבחינה רציונלית, מבחינת התחשיב של עלות-תועלת, ילדים זה עסק לא כדאי. אבל אז אתה מבין שהמשחק של הורות אינו מתנהל על המגרש של האושר אלא על המגרש של המשמעות. וכאשר אתה מבין את זה, הטרוניות פוחתות וגם ההורות מקבלת איכות אחרת. אתה פחות

מחפש כיף עם הילדים; אתה מבין שהם חותם שלך בעולם. האושר לא יבוא מההנאה שתפיק מהם, אלא מחינוכם ומאישיותם.

אז "קץ האושר" במובן של קץ האושר בכיף, כי fun. אתה אומר לנו שיש אושר אחר, אמיתי, אושר שכרוך לפעמים גם בסבל.

או במילים אחרות, אושר כחיים בעלי משמעות. משמעות לא באה בקלות, היא כרוכה במאמץ ובאזכות. אידאל המשמעות תורם לחיים האנושיים והתרבותיים יותר מאידאל האושר כהנאה אין קץ. האושר הוא התענגות על הקיים; המשמעות היא פיתוח הקיים. אידאל האושר מטפח את האגואיזם שמאפיין את האדם שברא הקפיטליזם; אידאל המשמעות קורא ליציאה מהמעגל האגואיסטי אל העולם. כך שב"קץ האושר" רציתי לשים קץ לאושר במובנו המתועש, המשוכפל באיך ספור אמצעים מסחריים, ולהחליפו במושג המשמעות הכרוך במושג אחר של אושר – אושר הנובע מעשייה משמעותית בעולם.

חתירה למשמעות כרוכה בפעילות בעולם, ביוזמה, בלקיחת אחריות; ציפייה לאושר כרוכה בצרכנות פסיבית – מישוה או משהה צריך לרגש אותי. שילמתי ברכיטס ואני מחכה.

אני ממשיל זאת לאדם היושב בתיאטרון ומביט אל הבמה. הבמה ריקה ולא קורה בה כלום. אבל האישי עדיין מרוצה. האולם נעים ומבטיח והאישי מכרסם חטיף ומצפה. אבל הזמן חולף והבמה ריקה ודוממת. האישי אינו מבין מדוע הוא לא מקבל את חבילת העונג שהובטחה לו. הוא מתחיל להתעצבן, הוא דורש את מה שמגיע לו. אבל ככל שהריקות והרממה נמשכות, הוא נעשה מהורהר. הוא מתחיל להבין שהבמה שלו, הבמה היא חיייו; הוא המחזאי, הוא הבמאי, הוא השחקן. לעתים הוא גם הקהל. הוא צריך להעלות הצגה מחומרי חיייו; הוא צריך לאסוף ולבנים אותם. זה קשה, זה מאתגר, אבל מדי פעם הוא יוכל להביט בהצגת חיייו ולהפיק מכך רגעים של אושר. ■

אזולאי. "כיום אנשים מחפשים חוויות אינסטנט של אושר שאינן קשורות לעשייה משמעותית שלהם"

ספרות היא הזמנה לשאול שאלות על החיים. שייקספיר, אבן גבירול, קפקא, בורחס, סמי שלום שטרית – כולם מתמודדים בדרכם עם שאלות החיים הגדולות. חשוב ללמד מורים פילוסופיה, ובכללה את סוגיית משמעות החיים, כדי שיכוננו לעצמם חיים משמעותיים ויסייעו לתלמידים לעשות זאת באמצעות הוראה לשם משמעות.

אולי צריך להגדיר מחדש את תפקיד המורה: המורה כמתווך משמעות?

המורים צריכים לראות בעצמם מתווכים בין התלמידים למעגלי הערך; "התיק" שלהם אינו בעלות על הידע במקצוע שהם מלמדים, אלא טיפוח זיקה של התלמידים למקצוע הזה. כמושגים אפלטוניים, המורים אינם המשחררים של התלמידים מן המערה שבה הם לכודים, אלא שותפים בדיאלוג מכוון משמעות עם התלמידים, משתתפים אתם ב"משתה" של משמעות. זו לא המצאה חדשה; מורים טובים עושים זאת בכיתותיהם. מורים כאלה הציילו אותי בבית הספר המקצועי שבו למדתי; הם יצרו אצלי תשוקה לידע, לחוכמה. התחלתי להתעניין בפילוסופיה בזכות אותו

מורה לשרטוט, סבריו לוינסקי. השרטוט היה בשבילו סיפור כיסוי. הוא האמין שעליו לקחת אותנו לטיול בעולם של הרעיונות. חלקנו ממשיכים לטייל שם עד היום. המורים חייבים לקחת את התלמידים לטיול בעולמות הידע

"משמעות יוצרים ולא לומדים. אתה רוצה להרוס את הנושא של משמעות החיים – למד אותו בבית הספר והכן את התלמידים לבחינות במשמעות החיים"

ולהאמין שאין טיול חשוב מזה; שזהו טיול למשמעות החיים. אסור להפוך את הטיול הזה להכנה לבחינות בגרות.

בית הספר שלך מכוון למשמעות אבל החיים בהוץ מכוונים ל"חוויות של אושר". האם בית הספר שלך יוכל לנצח את החיים בהוץ ולגדל אנשים מכווני משמעות?

גם בית הספר במתכונתו הנוכחית עושה זאת במידה מסוימת. הוא מנסה להעביר לתלמידים מסר "חתרני" שהחיים הם יותר מעשיית כסף. את המסר הזה צריך לחזק. מבחינה זו הסיסמה של משרד החינוך "למידה משמעותית" היא בכיוון הנכון, רק צריך לתת לה משמעות מושגית ומעשית נכונה.

האתגר של בתי הספר אינו לשרת את הסדר הקיים ולהטמיע את מושגיו וערכיו, אלא להציע לו אלטרנטיבה. בפרפרזה על קאנט, בתי ספר כאלה הם משהו שאנו רשאים וצריכים לקוות לו. מה הייתה היד שהושיט המורה מסייה ז'רמן לילד העני אלבר קאמי? זיקה לעולמות של משמעות. את היד הזו אנו חייבים להושיט לכל התלמידים – בעיקר העניים שבהם – בבתי הספר שלנו.

חיינו חולפים מהר. מסלול החיים קצר. בסופו ממתין לנו המוות. אסור לבזבז את חיינו על שטויות. עלינו לתת להם משמעות עמוקה ככל האפשר. מה נאמר לבוגרי בית הספר ביום הדין, ביום שבו הם ישאלו אותנו "למה ברוך הינכתם אותנו? האם עזרתם לנו לחיות חיים משמעותיים?"

במכון שכטר למדעי היהדות מורים לומדים תואר שני ביום אחד בשבוע ומקבלים הרבה יותר

התכנית הגדולה ביותר בארץ לתואר שני במדעי היהדות: האמנויות ביהדות, חינוך יהודי, משפחה וקהילה, לימודי האישה ביהדות, מדרש ואגדה, מקרא ועוד

עד 90% החזר שב"ל ממשרד החינוך, לזכאים***

מגוון נוספות למורים**

מלגה 5,000 ₪ לכל סטודנט בשנה א*

ימי ייעוץ קרובים

17:00-14:00 חופשת ל"ג בעומר **19.5** 50% הנחה בדמי רישום לנרשמים באחד מימי הייעוץ

17:00-14:00 **21.6**

לתיאום פגישת ייעוץ במועד אחר התקשרו 074-7800700

« מוכר ע"י משרד החינוך לגמול ולצרכי "אופק חדש" יום לימודים מרוכז בשבוע למשך שנתיים » התואר מוכר ע"י המל"ג *בכפוף לתקנון **עיריית פתוח, מצטייני תואר ראשון ועוד ***מוכר להחזר שכר הלימוד ע"י משרד החינוך, בהתאם לחוזר מנכ"ל